

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Затверджено вченою радою
факультету захисту рослин
(протокол № 1 від 28 серпня 2020 р.)

МЕТОДИ ОГЛЯДУ ТА ЕКСПЕРТИЗИ ОБ'ЄКТІВ РЕГУЛЮВАННЯ.

Термінологічний словник

Харків – 2020

Укладач: канд. с.-г. наук, доцент **С.В. Станкевич**

Рецензенти: **І.П. Леженіна**, канд. біол. наук, доцент кафедри зоології та ентомології ім. Б.М. Литвинова, професор ХНАУ ім. В.В. Докучаєва;
В.І. Мартиненко, канд. с.-г. наук, доцент кафедри фітопатології ХНАУ ім. В.В. Докучаєва

А

Агар-агар – суміш полісахаридів, одержуваних із червоних водоростей, що їх використовують для виготовлення твердих живильних середовищ, необхідних для культивування тканин рослин, грибів та інших мікроорганізмів.

Аглотинація – феномен специфічної взаємодії сироватчаних антитіл з відповідними антигенами, в результаті чого відбувається їх склеювання і випадання в осад.

Адаптація – пристосування організмів (популяцій) до певних умов навколишнього середовища.

Акарологія – розділ зоології, який вивчає кліщів.

Актиноміцети – група мікроорганізмів, що поєднують у собі риси бактерій і грибів.

Аналіз ризиків – процес оцінки біологічних, екологічних та економічних даних з метою визначення необхідності здійснення контролю за регульованими шкідливими організмами та необхідних фітосанітарних заходів.

Антагоніст – організм (звичайно патоген), який не завдає значної шкоди рослині та може використовуватися для здійснення біологічного контролю.

Антигени – речовини, які мають ознаки генетичної чужорідності і які здатні за парантерального введення їх в організм тварин викликати специфічні імунні реакції.

Антитіла – речовини білкової природи, які утворюються в організмі тварин, накопичуються в сироватці крові у разі введення в організм чужорідних білків– антигенів – і здатні вступати з останніми у специфічні реакції.

Ареал карантинного організму – територія, на якій знаходиться карантинний організм.

Б

Бактерії – прокариотичні одноклітинні організми, що розмножуються поділом.

Бактеріоз – хвороби рослин, збудниками яких є фітопатогенні бактерії.

Бактеріологічна експертиза – методи виявлення та визначення у лабораторних умовах регульованих та інших збудників

бактеріальних захворювань в об'єктах регулювання (будь-яка рослина, продукти та інші організми рослинного походження) з метою запобігання або обмеження будь-якої шкоди внаслідок занесення або поширення шкідливих організмів на території України.

Бактеріологія – наука, що вивчає бактерії, їх життя, поширення, систематику, розділ мікробіології.

Біб — одно- чи багатонасінневий, одногніздовий плід з сухим оплоднем, що утворюється з одного плодолистка; розкривається як по черевному, так і по спинному швах.

Біологічний контроль – це спосіб контролю за регульованими шкідливими організмами з використанням біологічних контрольних організмів чи їх природних ворогів, антагоністів, конкурентів, що самовідтворюються.

Біологічний контрольний організм – природний ворог, антагоніст, конкурент або інша мікроскопічна біотична одиниця, що відтворюється сама та використовується для боротьби із регульованими шкідливими організмами.

Борозенка – у насінин непросоподібних пролягає вздовж, посередині черевця; відкрита у голозерних формах і закрита у плівчастих.

Бур'ян – небажана рослинність в угіддях, посівах, насадженнях культурних рослин, яка конкурує з ними за світло, воду, поживні речовини, а також сприяє поширенню шкідників і збудників хвороб.

В

Важковідокремлювані бур'яни — бур'яни, насіння і плоди яких за морфологічними, фізичними та іншими ознаками схожі з насінням основної культури і можуть бути відділені від останньої спеціальними способами.

Вантаж – певна кількість об'єктів регулювання (або об'єктів, на які поширюється правовий режим об'єктів регулювання), які транспортуються з однієї країни до іншої або в межах України і на які поширюється єдиний міжнародний фітосанітарний або карантинний сертифікат (вантаж може складатися з однієї або більше партій).

Верхівка – протилежна основі частина насінини, часто вкрита волосками, утворюючи хохлик.

Визначення фітосанітарної небезпеки – процес визначення кількості регульованих шкідливих організмів, які можуть бути

потенційно занесені на територію України шляхом ввезення об'єктів регулювання.

Віймка – визначена нормативною документацією кількість підкарантинного матеріалу, взята за один прийом від однієї партії або певної її частини.

Виразки – плямистості, для яких характерна розм'якшеність тканин, утворення поглибин, у яких розвивається спороношення грибів.

Вілт – усихання, в'янення рослин, спричинене різними факторами.

Віресценція – утворення зеленого пігменту в органах рослин, які звичайно не мають зеленого забарвлення.

Віріон – зріла вірусна частинка або елементарне тільце вірусу, що складається зі спадкового матеріалу – нуклеїнової кислоти у білковій оболонці.

Віроз – хвороби рослин, збудниками яких є фітопатогенні віруси.

Віроїд – низькомолекулярна РНК, здатна проникати в рослину, видозмінюватися в ній за рахунок біосинтетичних механізмів живителя і спричиняти певні зміни чи хворобу рослин.

Вірофорність – здатність комах-переносників до зараження здорових рослин вірусом.

Вірулентність – ступінь хвороботворності (патогенності) певних мікроорганізмів.

Вірус – біологічна неклітинна форма існування, яка виявляє облігатний внутрішньоклітинний паразитизм фактично для усіх відомих живих істот, представлена лише одним типом нуклеїнової кислоти і здатна до відтворення тільки в живих клітинах-господарях.

Вірусологічна експертиза – методи виявлення та визначення у лабораторних умовах регульованих та інших збудників вірусних захворювань в об'єктах регулювання (будь-яка рослина, продукти та організми рослинного походження) з метою запобігання або обмеження будь-якої шкоди внаслідок занесення або поширення шкідливих організмів на території України.

Вірусологія – наука, що вивчає віруси і спричинювані ними в організмі життєві процеси.

Внутрішній карантин рослин – система державних заходів, спрямованих на попередження розповсюдження карантинних об'єктів всередині країни, своєчасне виявлення, локалізацію їх вогнищ.

Вторинний карантинний огляд – огляд імпортованих та вітчизняних підкарантинних матеріалів із зон особливого режиму карантинного стану в пунктах їх призначення.

Вхід карантинного об'єкта – прохід (проникнення) карантинного об'єкта через пункт входу чи інше місце на територію, де він відсутній чи частково поширений і офіційно контролюється.

Вхід підкарантинних матеріалів – прохід (переїзд) підкарантинних матеріалів через пункт входу цієї території.

В'янення – уражування провідної та кореневої системи, за якого гриб локалізується в провідних судинах, спричинює механічне закупорення судин, що призводить до потемніння та зменшення тургору листків.

Г

Гельмінтози – інвазійні хвороби рослин, спричинені гельмінтами.

Гельмінтологія – розділ паразитології, що вивчає паразитичних черв'яків (гельмінтів).

Гербарій – колекція спеціально зібраних і засушених рослин, призначена для наукової або дослідної роботи.

Гербологічна експертиза – методи виявлення та визначення у лабораторних умовах засміченості регульованими та іншими видами бур'янів в об'єктах регулювання (будь-яка рослина, ґрунт, продукти та інші організми рослинного походження) з метою запобігання або обмеження будь-якої шкоди внаслідок занесення або поширення шкідливих організмів на території України.

Гербологія – наука про бур'яни і заходи боротьби з ними.

Гниль – симптом захворювання рослин у вигляді мацерації тканин під впливом мікроорганізмів та їх ферментів, які розчинюють міжклітинні речовини, а часом і клітинні стінки, внаслідок чого уражена тканина набуває кашоподібного вигляду.

Гола зернівка – зернівка, що має поверхню без квіткових лусочок, характерне опушення і поздовжню чи поперечну бороздчастість.

Горіх – нерозкривний, з однією насіниною плід з твердим здерев'янілим оплоднем, що утворився з одного плодолистка (плоди ліщини, фундука, каштана та ін.).

Горішок – нерозкритий, дрібний плід з твердим здерев'янілим оплоднем (насінина шипшини, рози, маклюри та ін.).

Гриби – самостійне царство живих еукаріотичних організмів.

Грибні нальоти – нарости міцелію та спороношення на поверхні уражених органів рослин.

Д

Державний нагляд – діяльність центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері карантину рослин, що здійснюється періодично, з метою забезпечення дотримання особами фітосанітарних заходів у процесі виробництва, зберігання, транспортування, реалізації, в тому числі експорту, імпорту об'єктів регулювання, встановлених законодавством.

Джерела інфекції – ґрунт, живі рослини та їх рештки, в яких зберігаються і розвиваються збудники захворювань.

Диференціювання – встановлювання і визначання типу агресивного патогена.

Додаткова декларація – заява, що супроводжує міжнародний фітосанітарний сертифікат на вимогу країни-імпортера, в якій зазначається додаткова інформація щодо фітосанітарного стану об'єктів регулювання.

Е

Економічний поріг шкідливості – рівень витрат на здійснення фітосанітарних заходів.

Експертиза – дослідження середньої проби підкарантинного матеріалу для встановлення наявності і видового складу карантинних та інших шкідливих об'єктів.

Ентомологія – розділ зоології, який вивчає комах.

Ентомологічна експертиза – методи виявлення та визначення у лабораторних умовах регульованих та інших шкідливих комах і кліщів в об'єктах регулювання (будь-яка рослина, ґрунт, продукти та організми рослинного походження) з метою запобігання або обмеження будь-якої шкоди внаслідок занесення або поширення шкідливих організмів на території України.

Є

ЄОЗР – Європейська і середземноморська організація із захисту рослин.

З

Заборона – фітосанітарне розпорядження (припис), яким забороняється ввезення чи перевезення підкарантинних вантажів та карантинних об'єктів.

Заінтересовані партнери – члени міжнародних організацій, суб'єкти договорів, стороною яких є Україна, що регулюють здійснення фітосанітарних заходів.

Занесення – проникнення регульованого шкідливого організму, яке призводить до його укорінення.

Зараженість шкідниками – наявність в рослинній продукції (продуктах запасу) живих комах, кліщів у будь-якій фазі розвитку (яйця, личинки, лялечки, імаго).

Зараження – присутність у об'єкті регулювання живого регульованого шкідливого організму, який становить загрозу для рослин.

Зараження рослин – процес проникнення збудника хвороби в рослину, що є початком її захворювання і триває до початку паразитичних взаємовідносин з рослиною-живителем.

Зародок – орган насінини, що є початком нової рослини і різниться за будовою, формою, положенням і розміром.

Засміченість – наявність у рослинній продукції насіння, плодів, вегетативних органів карантинних, потенційно небезпечних та інших видів бур'янів, здатних до проростання і укорінення.

Засміченість ґрунту – кількість насіння бур'янів та їх органів вегетативного розмноження в ґрунті на одиницю площі.

Затримка підкарантинного матеріалу – утримання вантажу підкарантинного матеріалу під офіційною охороною чи обмеження в пересуванні з фітосанітарних причин на період знезараження.

Зернівка — нерозкритий однонасінневий плід рослин родини тонконогових.

ЗКЛ – зональна карантинна лабораторія.

Знезараження – офіційно санкціонована процедура знищення або вилучення живих карантинних чи інших шкідливих об'єктів (або переведення їх у нежиттєздатний стан).

Зона – офіційно визначена країна, територія країни або територія декількох країн.

Зона з незначною кількістю регульованих шкідливих організмів – зона, яка визначена центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері карантину рослин, у якій регульований шкідливий організм наявний у кількості, що перевищує економічний поріг шкідливості, і підлягає нагляду, контролю та/або знищенню.

Зона, вільна від регульованого шкідливого організму – зона, в якій науково підтверджена відсутність регульованого шкідливого організму і ця умова офіційно підтримується протягом визначеного періоду.

Зразок-документ – види карантинних об'єктів (комах, паразитичних нематод, насіння бур'янів та ін.), мікропрепарати шкідників і збудників хвороб, пошкоджені шкідниками чи уражені хворобами частини рослин, відібрані в процесі огляду та експертизи, які засвідчують карантинний стан матеріалу (продукції).

I

Ідентифікація — встановлення виду виявлених у продуктах запасу комах, кліщів тощо за визначниками.

Імпортний карантинний дозвіл – документ виданий державною карантинною службою, що дає право на ввіз у країну (імпорт) живих організмів, видається організаціям і установам на підставі офіційного запиту-заявки.

Інвазія – явище, при якому паразит нападає і проникає в організм через покрови, або пасивно, коли паразит вноситься в організм з їжею, водою та ін. Термін також вживається для позначення процесу проникнення нового виду на цю територію.

Інспектування – візуальна перевірка об'єктів регулювання для визначення наявності регульованих шкідливих організмів та/або відповідності фітосанітарним правилам.

Інтродукційно-карантинний розсадник – спеціально обладнаний розсадник для виявляння в імпортному насінневому та садивному матеріалі прихованої зараженості карантинними та іншими

найнебезпечнішими шкідливими організмами рослин для забезпечення фітокарантинного контролювання.

Іржа – хвороби рослин, у разі яких на уражених органах утворюються невеликі іржаво-бурі, жовто-оранжеві або чорні подушечки – пустули зі спорами іржастих грибів – збудників цих хвороб.

К

Карантин – утримання об'єктів регулювання у визначених місцях для проведення їх моніторингу або подальшого інспектування, фітосанітарної експертизи та/або обробки.

Карантин рослин – система заходів, спрямованих на запобігання занесенню та/або поширенню регульованих шкідливих організмів або забезпечення контролю за ними (локалізації).

Карантинна експертиза – дослідження середньої проби підкарантинного матеріалу для встановлення наявності і видового складу карантинних та інших об'єктів.

Карантинна заборона – фітосанітарне розпорядження (припис), яким забороняють вивозити або перевозити підкарантинні вантажі та карантинні організми.

Карантинна зона – територія, на якій запроваджено карантинний режим у зв'язку з виявленням карантинного організму.

Карантинна конвенція – міжнародний договір, що зобов'язує договірні сторони дотримувати карантинні угоди і вживати необхідні заходи, щоб запобігти розповсюдженню небезпечних шкідливих організмів і рослин.

Карантинна лабораторія – лабораторія, де проводять експертний аналіз зразків імпорتنих і вітчизняних підкарантинних матеріалів, наукові дослідження карантинних організмів, вивчення карантинного стану відповідної території і надання методичної допомоги у проведенні карантинних заходів.

Карантинний вторинний огляд – огляд імпорتنих і вітчизняних підкарантинних матеріалів із зон особливого режиму карантинного стану в пунктах їх призначення.

Карантинний дозвіл – (на імпорт або транзит) – офіційний документ, що дозволяє імпорт або транзит підкарантинних матеріалів відповідно до визначених фітосанітарних заходів.

Карантинний зразок-документ – види (колекція) об'єктів (комахи), паразитичних нематод, насіння бур'янів і т. д., мікропрепарати шкідників і збудників хвороб, частини рослин, пошкоджені шкідниками або уражені хворобами, відібрані при огляді та експертизі, що засвідчує карантинний стан матеріалу.

Карантинний нагляд – нагляд за імпортованим вантажем після завершення митного оформлення та/або вивезеним з карантинної зони до місця призначення.

Карантинний об'єкт – вид шкідника, бур'яну, збудника хвороби рослини, який відсутній чи частково (не широко) поширений на території країни й офіційно контролюється, становить потенційну загрозу значних пошкоджень рослин чи рослинної продукції в разі занесення чи самостійного проникнення.

Карантинний огляд – процедура встановлення карантинного стану імпортованих та вітчизняних підкарантинних матеріалів.

Карантинний організм – вид шкідника, збудника хвороби рослини, який відсутній або обмежено поширений на території країни й офіційно контролюється, становить потенційну загрозу та може завдати значної шкоди рослинам і рослинним продуктам.

Карантинний осередок (вогнище) – ізольована (локальна) територія, на якій присутній карантинний об'єкт і здійснюються заходи щодо його знищення.

Карантинний первинний огляд – встановлення карантинного стану імпортованих і транзитних підкарантинних матеріалів у пунктах входу в ППКР чи пунктах їх відвантаження.

Карантинний пункт входу – аеропорт, морський порт, прикордонний пункт, офіційно призначений для імпорту вантажів, і пасажирські проходи.

Карантинний режим – особливий правовий режим, що передбачає систему фітосанітарних заходів, які здійснюються у карантинній зоні з метою локалізації та ліквідації карантинних організмів.

Карантинний сертифікат – документ, який видається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері карантину рослин, та засвідчує фітосанітарний стан об'єктів регулювання, що вивозяться та/або ввозяться у карантинну зону, транспортуються територією України.

Карантинний стан – стан території, посівів, насаджень, вантажів і транспортних засобів на предмет зараження їх карантинними організмами.

Карантинний фітосанітарний сертифікат – офіційний документ, який засвідчує фітосанітарний стан підкарантинного матеріалу відповідно до фітосанітарних правил.

Карантинний шкідливий організм – це шкідливий організм, який відсутній чи частково (не широко) поширений на території країни, якого офіційно контролюють, становить потенційну загрозу значного пошкодження рослин чи рослинної продукції у разі занесення чи самостійного проникнення.

Карантинні обмеження – обмеження щодо ввезення, вивезення, транзиту та використання підкарантинного матеріалу з карантинних зон з метою запобігання розповсюдженню карантинних організмів.

Карантинні обстеження – заходи виявлення характерних об'єктів на певній території з метою вживання заходів щодо локалізації і ліквідації їх осередків.

Карантинні правила – чинні правові положення і міжнародні договори та угоди з карантину рослин.

Карантинні (фітосанітарні) заходи – заходи, спрямовані на попередження проникнення карантинного організму, усунення факторів, які сприяють його поширенню, та знищення осередка карантинного організму.

Комахи – клас тварин типу членистоногих, за чисельністю видів перевищує всі класи тваринного світу, разом узяті.

Конідіальна стадія – стадія нестатевого розмножування грибів, що буває здебільшого перед статевою стадією. Протягом вегетаційного періоду розвивається багаторазово і є джерелом масового розмножування та розселення грибів.

Конідієносці – спеціальні вирости на міцелії, на яких формуються конідії.

Конідія – гаплоїдна спора, яка служить для безстатевого розмножування, формується на особливих спороносних органах (конідієносцях), що відходять від вегетувального міцелію.

Коробочка – багатогніздовий, рідше одnogніздовий багатонасінневий плід, що утворюється з двох або кількох плодолистків, розривається через зубчики на верхівку розтріскування плодолистків по швах або на спинці.

Л

Латентний стан – стан живих організмів, які перебувають у спокої, при якому обмін речовин знижений до мінімуму.

Листянка – багатонасіннєвий плід з сухим оплоднем, який розкривається по черевному шву звичайно від верхівки до основи; іноді внутрішня частина перетворена в тверді пластинки, які еластично напружені та викидаються разом з насінням на велику віддаль.

Ліквідація – знищення регульованих шкідливих організмів відповідно до вимог фітосанітарних заходів.

Локалізація – здійснення фітосанітарних заходів з метою запобігання поширенню регульованого шкідливого організму.

Люмінесценція – природне свічення рослинних матеріалів в ультрафіолетових променях.

М

Мікологічна експертиза – методи виявлення та визначення у лабораторних умовах регульованих та інших збудників грибкових захворювань в об'єктах регулювання (будь-яка рослина, ґрунт, продукти та інші організми рослинного походження) з метою запобігання або обмеження будь-якої шкоди внаслідок занесення або поширення шкідливих організмів на території України.

Мікроспори – відносно дрібні спори грибів, бактерій.

МКЗР – Міжнародна конвенція із захисту рослин.

Моніторинг – офіційний триваючий процес для перевірки фітосанітарного стану або статусу шкідливих організмів.

Муміфікація – тип хвороби, у разі якої уражений орган рослин (плоди) просякнений міцелієм гриба часто набуває форму темнозабарвленого склероція.

Н

Нагляд – процес збору та реєстрації центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері карантину рослин, даних про наявність або відсутність регульованого шкідливого організму у визначеній зоні за допомогою спостереження, моніторингу та інших процедур.

Надзвичайні обставини – обставини, за яких підтверджена або підозрюється присутність карантинного організму в країні походження або транзиту, що може спричинити не виправну шкоду здоров'ю чутливих до цього організму рослин по всій території України чи в частині України у разі імпорту чутливих до цього організму об'єктів регулювання, які можуть переносити карантинний організм.

Належний рівень фітосанітарного захисту – рівень захисту, визначений для здійснення фітосанітарних заходів.

Насінина – формування в рослині, що містить зародок, поживних речовин для нього, і сприяння репродукуванню виду.

Насіннєвий шов – поздовжній насіннєвий рубчик, що утворений на насінинах, які розвиваються з обернених сім'ябруньок.

Насіння – насіннєвий матеріал, не призначений для споживання та переробки.

Некарантинний шкідливий організм – некарантинний шкідливий організм, наявність якого в насіннєвому та садивному матеріалі здійснює економічно несприйнятливий вплив на очікуване використання цих рослин і внаслідок чого підлягає регулюванню.

Некроз – локальне відмирання клітин або тканин, що мають буре або чорне забарвлення.

Нематоди – клас тварин типу первиннопорожнинних червів, тіло яких має ниткоподібну або веретеноподібну форму.

Несправжній плід – плід, у формуванні якого беруть участь як зав'язь, так й інші частини квітки – квітколоже, оцвітина або вся квітка.

Носик – витягнутий виріст на верхівці насінини.

О

Об'єднана проба – сукупність всіх виїмок, узятих від однієї партії або певної її частини підкарантинного матеріалу.

Об'єкт – місце вирощування, виробництва, зберігання і переробки рослин та рослинних продуктів.

Об'єкти регулювання – будь-яка рослина, продукт рослинного походження, місце зберігання, упаковка, засоби перевезення, контейнери, ґрунт та будь-які інші організми, об'єкти або матеріали, здатні переносити чи поширювати регульовані шкідливі організми, які визначаються окремо для цілей імпорту, експорту та реекспорту, а також для цілей контролю за переміщенням територією України.

Обробка – офіційно затверджена процедура, спрямована на знищення, позбавлення здатності до росту, розвитку чи майбутньому розмноженню регульованих шкідливих організмів.

Обстеження – збір та реєстрація даних огляду, моніторингу та інших процедур, пов'язаних з визначенням наявності або відсутності регульованого шкідливого організму в цій зоні (ареалі).

Оогоній – одноклітинний утвір.

ООН – Організація Об'єднаних Націй.

Ооспора – одноклітинна спора, яка розвивається із заплідненої яйцеклітини у деяких водоростей та нижчих грибів.

Оплідень; перикарпій – зовнішня частина плоду, що оточує насіння (або насініну) і містить у собі запаси вуглеводів, білків та інших поживних речовин.

Осередок (вогнище) – територія на якій виявлено карантинний організм.

Основа – частина насініни, в якій розміщений зародок.

Особа – юридична та/або фізична особа.

Оцінка фітосанітарних ризиків – оцінка вірогідності, біологічних, екологічних та/або економічних наслідків занесення чи поширення регульованих шкідливих організмів.

П

Партія – кількість однорідного матеріалу (товару), призначена для переміщення в одному транспортному засобі та посвідчена одним документом.

Партія підкарантинного матеріалу – кількість однорідного матеріалу, призначеного для одночасного приймання чи відвантаження, який перевозиться на одному транспортному засобі чи зберігається в одному силосі, відсіку складу і посвідчений одним документом.

Парша – місцева ураженість покривних тканин, супроводжувана розтріскуванням і утворенням струпів.

Первинний карантинний огляд – установлення карантинного стану імпортованих і транзитних підкарантинних матеріалів у пункті входу на ППКР чи в пунктах їх відвантаження.

Перелік карантинних об'єктів – офіційний державний документ, яким визначається карантинний статус шкідників, хвороб рослин та бур'янів, що підпадають під карантинні обмеження.

Пиломатеріали – деревина розпиляна вздовж, яка зберігає або не зберігає частину природної круглої поверхні, з корою або без неї.

Підкарантинний об'єкт – об'єкт, що входить до категорії підкарантинних матеріалів та об'єктів і контролюється спеціалістами державної служби з карантину рослин.

Підкарантинний матеріал – рослинна продукція, пакувальний матеріал, тара, шкіра і шерсть тварин, ґрунт і органічні добрива, транспортні засоби, які переміщуються з однієї країни чи зони в іншу або призначені для цього і можуть бути переносниками карантинних об'єктів та мають єдиний фітосанітарний сертифікат.

Підконтрольні матеріали – матеріали, які входять до категорії підкарантинних матеріалів та об'єктів і підлягають карантинному огляданню без супроводжувальних фітосанітарних документів.

Пікніди – плодові тіла нестатевого спороношення грибів, всередині яких розвиваються пікноспори.

Плівчаста зернівка – зернівка, що має поверхню, вкриту квітковими лусочками з жилками, шипами, волосками. Середня жилка більш виражена і переходить у кіль; кількість жилок для кожного виду постійна.

Плід – орган покритонасінневих рослин, що утворюється після запліднення квітки, і містить у собі насіння (насінину).

Плямистості, або некрози – відмирання в уражених грибом місцях окремих ділянок тканин, чітко відмежованих від неураженої тканини.

Повідомлення про ризик – обмін інформацією про ризик появи, поширення регульованого шкідливого організму.

Повторна фітосанітарна (арбітражна) експертиза – фітосанітарна експертиза, яка проводиться на вимогу особи, що оскаржує результати попередньої фітосанітарної експертизи.

Поживне середовище – рідинний чи твердий субстрат, для вирощування живих організмів у лабораторних умовах (мікроорганізмів, комах тощо).

Потенційний ареал карантинного об'єкта – територія можливого мешкання карантинного об'єкта.

ППКР – прикордонний пункт карантину рослин.

Преципітація – агрегація розчинних антигенів у разі взаємодії зі специфічними антитілами – преципітинами – в ізотонічному розчині.

Прихована зараженість – наявність живих комах, кліщів у будь-якій фазі розвитку в середині окремих зерен, горіхів, шматочків виробів тощо.

Продукти запасу – необроблені (насіння, зерно, горіхи) або перероблені (борошно, крупи, дерть, комбікорм, висівки, макуха, вироби з борошна, свіжі та сухі фрукти і овочі довгострокового зберігання, какао-боби, кава в зернах, спеції та ін.) рослинні продукти, які зберігаються в сухому стані і призначені для посівних, продовольчих, фуражних чи технічних потреб.

Протокол експертизи – документ, який відображає результати лабораторної експертизи середніх проб.

Процедура перевірки – будь-які дії з визначення фітосанітарного стану об'єктів регулювання.

Пункт входу – аеропорт, морський порт, прикордонний пункт, офіційно призначені для імпорту вантажів і пасажирських проходів.

Пункт карантину рослин – спеціально облаштоване місце, в якому визначається фітосанітарний стан об'єкта регулювання.

Пустули – утвори на ураженій тканині у разі розірвання її епідермісу або перідерми випуклого спороношення гриба (родина Russiniaceae).

Пухлини, або нарости – уражені тканини, нарости під впливом збудника хвороби.

Р

Рак – тип хвороби, для якої характерне надмірне розростання окремих частин або органів рослин, унаслідок чого утворюються пухлини, нарости тощо (рак може бути інфекційний і неінфекційний).

Регульована зона – зона, де здійснюються фітосанітарні заходи з метою запобігання занесенню та/або поширенню карантинних організмів під час ввезення або вивезення об'єкта регулювання.

Регульований некарантинний шкідливий організм – некарантинний шкідливий організм, наявність якого в насінневому та садивному матеріалі справляє економічно неприйнятний вплив на очікуване використання цих рослин і внаслідок чого підлягає регулюванню.

Регульований шкідливий організм – карантинний організм або регульований некарантинний шкідливий організм.

Ризик – можливість наявності та вірогідний масштаб наслідків несприятливої події протягом визначеного періоду.

Рослини – рослини та їх частини, у тому числі насіння, частини живих рослин, фрукти, овочі, бульби, бульбоцибулини, цибулини, кореневища, зрізані квіти, гілля з пагонами і листям, зрізані дерева, культури рослинних тканин, крім тих, до яких застосовується метод заморожування або термообробки.

Рослинна продукція – необроблений рослинний матеріал (включаючи зерно), а також продукти після його перероблення в такому натуральному чи переробленому стані, що може спричинити розповсюдження карантинних об'єктів.

Рослинне вкладення – рослинна продукція в поштових відправленнях, ручній поклажі та багажу пасажирів, яка підлягає карантинному огляду.

Рослинні продукти – неперероблені (зокрема зерно), а також перероблені продукти, які за своєю природою або способом своєї переробки можуть становити ризик розповсюдження карантинних організмів.

С

Сажка – руйнування ураженої тканини і перетворювання її в пил.

Середня проба – визначена нормативною документацією частина об'єднаної проби підкарантинного матеріалу, яка формується для проведення експертизи.

Сім'янка – плід з нижньої зав'язі, з двох плодолистків. Оплодень тільки прилягає до насінини.

Склероції – тверді тіла, які складаються з міцного переплетення гіф і зі значним запасом поживних речовин.

Соковитий оплодень – оплодень з соковитими м'ясистими стінками після дозрівання насіння. Плоди з соковитим оплоднем поділяються на плоди з однією насінниною (кістянка) та з багатьма насінинами (ягода, гарбузина та ін.).

Спермації – спори іржастих грибів, які розвиваються в спермогоніях – умістищах цих спор.

Спеціалізовані бур'яни – бур'яни, які засмічують посіви тільки певної культури.

Спинка – бік насінини, на якому розміщений зародок.

Список А1 – перелік карантинних організмів, відсутніх у державах-членах Європейської та Середземноморської організації.

Список А2 – перелік карантинних організмів, наявних щонайменше в одній державі-члені ЄОЗР, але не поширених, що офіційно контролюється (локалізується).

Спори – мікроскопічні одноклітинні, двоклітинні або багатоклітинні зачатки рослинних організмів, потрібні для розмноження та поширювання грибів, а також зберігання виду в несприятливих умовах.

Спори бактерій – круглі або еліптичні внутрішньоклітинні формування, які являють собою особливу форму існування деяких видів бактерій і слугують засобом збереження виду в несприятливих умовах.

Спостереження – процес збирання та обробки даних щодо наявності або відсутності регульованого шкідливого організму.

Справжній плід – плід, що утворився лише із зав'язі – інші частини квітки у створенні плоду участі не беруть.

Статус шкідливого організму (в зоні) – визнання центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері карантину рослин, присутності або відсутності на цей час шкідливого організму в зоні, включаючи за необхідності дані про його географічне поширення, на підставі експертної думки, що базується на поточних та минулих повідомленнях про шкідливий організм та іншій інформації.

Стручок – багатонасінневий, двогніздовий плід з сухим оплоднем, утворюється з двох плодолистків і несправжньої перегородки, яка залишається після розкривання; двома стулками знизу вгору; насінини залишаються на несправжній перегородці.

Супліддя – орган покритонасінневих рослин, що утворюються після запліднення квітки і містять у собі насіння (насінину).

Сухий оплодень – оплодень з сухими стінками після дозрівання насіння, має різну твердість (інколи – шкаралупа). Серед плодів з сухим оплоднем розрізняють: розкривні (листянка, мішочок, коробочка, біб, стручок та ін.); нерозкривні (горіх, горішок, сім'янка, крилатка, зернівка та ін.).

У

Управління ризиками – процес визначення заходів, які здійснюються з метою зменшення рівня ризику.

Ураження рослин – ознаки хвороби рослини тим чи іншим збудником з різним ступенем прояву симптомів чи концентрації патогена.

Ф

ФАО (латинська аббревіатура **ГАО**) – продовольча та сільськогосподарська організація ООН.

Фітовірусологія – розділ біології, який вивчає хвороби рослин, що заражають живі рослини.

Фітогельмінти – паразитичні черви, збудники хвороб рослин.

Фітогельмінтологічна експертиза – методи виявлення та визначення у лабораторних умовах регульованих та інших видів фітопаразитичних нематод в об'єктах регулювання (будь-яка рослина, ґрунт, продукти та інші організми рослинного походження) з метою запобігання або обмеження будь-якої шкоди внаслідок занесення або поширення шкідливих організмів на території України.

Фітогельмінтологія – розділ гельмінтології, який вивчає хвороби рослин, що їх спричиняють паразитичні нематоди.

Фітопатологія – наука про хвороби рослин і заходи боротьби з ними.

Фітосанітарна експертиза – перевірка та аналіз об'єктів регулювання в лабораторних умовах на предмет наявності або відсутності регульованих шкідливих організмів.

Фітосанітарна процедура – порядок, установлений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері карантину рослин, та спосіб застосування фітосанітарних правил, включаючи проведення огляду, обстеження, аналізу, інспектування та здійснення контролю за знезараженням об'єктів регулювання.

Фітосанітарне діагностування – принципи, методи, ознаки, технічні засоби, за допомогою яких визначають види комах, кліщів, нематод, гризунів, бур'янів та хвороби рослин.

Фітосанітарний сертифікат – офіційний документ, який засвідчує фітосанітарний стан підкарантинного матеріалу відповідно до фітосанітарних правил.

Фітосанітарний стан – наявність або відсутність регульованих шкідливих організмів в об'єктах регулювання.

Фітосанітарні заходи – будь-які заходи, включаючи усі відповідні закони, інші нормативно-правові акти, фітосанітарні правила, вимоги та процедури, що є обов'язковими для виконання органами державної влади та особами.

Фітосанітарні правила – встановлені нормативно-правовими актами правила із запобігання занесенню та/або поширенню карантинних організмів та обмеження економічного впливу регульованих некарантинних шкідливих організмів, включаючи процедури фітосанітарної сертифікації.

Фітофаг – тварина, що живиться рослинами.

Фламбування – знезараження інструментів, матеріалів над відкритим полум'ям.

Фумігація (знезараження) – обробка хімічною речовиною в газоподібному стані, що повністю або головним чином охоплює товар.

Х

Хвороба рослин – порушення нормального обміну речовин у рослинах під впливом фітопатогенів (грибів, бактерій, вірусів, мікоплазм) або несприятливих умов навколишнього природного середовища.

Хламідоспори – спори, утворювані в процесі відокремлювання часток неклітинної грибниці або розпадання на окремі частини грибниці багатоклітинної.

Хлороз – зміна зеленого кольору листя на блідий (жовтий, білий) через появу зон, бідних на хлорофіл.

Хохлик – утворюється волосками на верхівці насінини, різниться за довжиною і густиною волосків.

Ц

Циста – захисна оболонка, яка утворюється у разі настання настанні несприятливих умов, або неактивна (спляча) форма організму, що дозволяє переносити період несприятливих умов.

Ч

Черевце – бік насінини, протилежний спинці, в більшості випадків з борозенкою.

Ш

Шипи – особливі вирости на поверхні деяких плодів, частіше тверді та гострі.

Шкідливий організм – будь-який вид, штам або біотип рослин, тварин, патогенний агент, шкідливий для рослин чи продуктів рослинного походження, у тому числі комахи, кліщі, грибки, бактерії, віруси, нематоди та бур'яни.

Щ

Щетинки – короткі жорсткі вирости, які вкривають всю поверхню насінини або тільки її частину.

Я

Явна зараженість – наявність живих комах, кліщів у будь-якій фазі розвитку на поверхні продуктів запасу (зерен, горіхів, шматочків виробів тощо) чи між ними.

Ягода – нерозкривний, соковитий плід, здебільшого багатонасінневий.

Довідкове видання

Укладач: Станкевич Сергій Володимирович

МЕТОДИ ОГЛЯДУ ТА ЕКСПЕРТИЗИ ОБ'ЄКТІВ РЕГУЛЮВАННЯ.

Термінологічний словник

Редактор Л.І. Сібенкова
Коректор І.О. Бутильська
Комп'ютерний набір і верстка С.В. Станкевич

Підпис. до друку 20.11.2020. Формат 60 × 84 1/16. Гарнітура Таймс.
Друк офсет. Обсяг: 1,3 ум. друк. арк.; 1,0 обл.-вид. арк. Тираж 100.

Виробник – редакційно-видавничий відділ Харківського національного
аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. 62483, Харківська обл.,
п/в «Докучаєвське–2», навч. містечко ХНАУ, тел. 99–72–70.
E-mail: office@knau.kharkov.ua

Виготовлювач – дільниця оперативного друку ХНАУ